

FOCAL POINT: UPCYCLING CULTURAL HERITAGE

Zpráva

2018
EUROPEAN YEAR
OF CULTURAL
HERITAGE
[#EuropeForCulture](#)

Kreativní
Evropa

Dne 8. listopadu 2018 proběhla v pražském Divadle Archa konference **Focal Point: Upcycling Cultural Heritage**, kterou u příležitosti Evropského roku kulturního dědictví zorganizovala Kancelář Kreativní Evropa.

Cílem konference bylo zamyslet se nad současnou rolí, jakou hrají různé paměťové a kulturní instituce ve vztahu k veřejnosti, nad možnými novými přístupy ke kulturnímu dědictví, ve kterých by hlavní roli hráli návštěvníci, a inspirovat odborné publikum konference příklady takového přístupu v zahraničí i u nás.

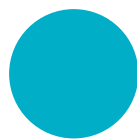
Konference měla za cíl odpovědět si na tři základní otázky: **Pro koho pečujeme o kulturní dědictví, Co mohou paměťové instituce nabídnout společnosti a Jaký je vztah kulturního dědictví a současného umění.** Moderátorem první části konference byl Saša Michailidis, který v současnosti pracuje pro Radio 1, televizní stanici HBO, ČT Art nebo MFF Karlovy Vary.

Konferenci zahájili tři představitelé klíčových kulturních institucí:

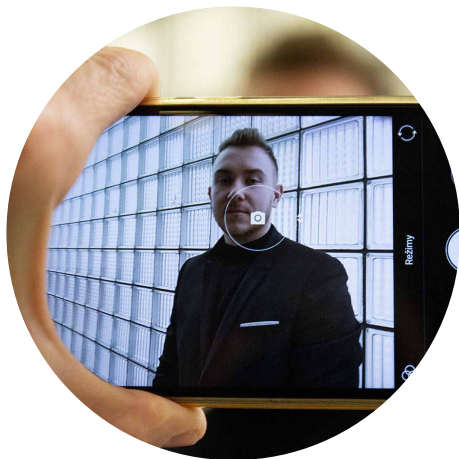
Petra Smolíková, náměstkyně pro řízení Sekce legislativní a mezinárodních vztahů Ministerstva kultury ČR, zdůraznila, že ministerstvo jako instituce hraje ve vztahu ke kulturnímu dědictví nezastupitelnou roli – zejména v zajištění financí pro příspěvkové organizace a jiné subjekty v této oblasti. Za důležitý úkol do budoucna považuje ještě významnější využití kulturního dědictví v oblasti výchovy a vzdělávání a vytvoření legislativních podmínek pro takové využití.

Michal Bregant, ředitel Národního filmového archivu, střešní organizace pro Kancelář Kreativní Evropa – MEDIA, vidí kulturní dědictví jako globální fenomén, který bychom měli vnímat dynamicky, jako proces, nikoli stav. Zdůraznil, že kromě péče o minulost je důležitá i péče o budoucnost – zpřístupňování kulturního dědictví budoucím generacím, novým příjemcům.

Pavla Petrová, ředitelka Institutu umění – Divadelního ústavu, střešní organizace Kanceláře Kreativní Evropa – Kultura, který má na starosti zachovávání a zpřístupňování velice specifické součásti kulturního dědictví (divadla) ve svém příspěvku seznámila s projektem *Otevřená data ve státní správě*, jehož partnerem se stal i Institut umění – Divadelní ústav. Cílem projektu je vytvářet data, která budou nejenom přístupná veřejnosti, ale také propojitelná s daty jiných subjektů, což efekt jejich zpřístupnění ještě znásobí. Vyzvala další kulturní instituce, aby se s otevřenými daty k projektu také připojily.

ÚVODNÍ PŘEDNÁŠKA 1

Po úvodních slovech následovaly dvě přednášky zahraničních účastníků: první byla na téma **Společenské trendy: Budoucí propojená společnost** a jejím autorem byl **Tristan Horx** z rakouského Zukunftsinstytutu. Pouze 25letý antropolog a futurolog se zabývá zejména společenskými megatrendy současnosti, které jsou klíčem k pochopení naší budoucnosti. Mezi dvanáct základních megatrendů, kterým se v přednášce věnoval, řadí například individualizaci, neo-ekologii, konektivitu, urbanizaci, mobilitu nebo stárnutí populace. S novým trendem se vždy zároveň objeví i proti-trend, který ho popírá a postupně dochází k syntéze obou. Syntézou globalizace a lokalizace tak vznikla „glokalizace“, trend, který v sobě zahrnuje prvky obou původních trendů, nebo hnutí „flexitariánů“, kteří v sobě kombinují principy veganství a konzumace kvalitního masa, nebo real digital – který kromě digitalizace uznává i analog. Kromě jiných zajímavých zjištění autor přednášky poukázal na dnešní paradoxně negativní vnímání reality, přičemž výsledky různých srovnávacích statistik poukazují na fakt, že žijeme v době, která je téměř po všech stránkách příznivější než minulost – jsme zdravější, vzdělanější, dožíváme se vysokého věku, žijeme ve větší prosperitě apod. Autor zmiňovaný negativní přístup připisuje zejména obrovskému vlivu médií na dnešního člověka, která přináší silně pesimistický obraz skutečnosti. Další zajímavé téma, kterého se Tristan Horx dotkl, je problém tzv. digitální osamělosti, která je důsledkem převládající komunikace prostřednictvím sociálních sítí.

Diskuse:

Otázky z publika se týkaly převážně zdrojů dat, která autor v přednášce uváděl, přičemž z jeho odpovědí vyplývá, že data pochází převážně ze tří německy mluvících teritorií – Německa, Rakouska a Švýcarska. Závěry statistik nejdříve ze všech zemí využívá v praxi Německo a Švýcarsko. Data však, podle slov Tristana Horxe, platí více či méně pro všechny země, které prošly industrializací.

Obsahem další otázky bylo, zda se megatrendy vztahují na městské prostředí stejně tak jako na prostředí venkova – a z kterého prostředí vycházejí. Podle Horxe není vždy dobré uvažovat v takovéto dichotomii. Městské prostředí a venkov se vzájemně ovlivňují – na venkově působí trend urbanizace a ve městě zase trend určité reruralizace – návratu k přirozenějšímu životu. Megatrendy však vycházejí spíše z městského prostředí, kde dnes žije 60 % lidí.

ÚVODNÍ PŘEDNÁŠKA 2

Druhá úvodní přednáška byla na téma **Kulturní dědictví 3.0: Komunitní rozměr tvorby, ochrany a šíření**, jejímž autorem byl **Pier Luigi Sacco**, profesor kulturní ekonomie, který se zabývá studiem hodnoty kultury v různých odvětvích, spolupracuje s národními a regionálními orgány státní správy, organizacemi a kulturními institucemi a konzultuje témata, týkající se správy umělecko-kulturního majetku a muzeí, významných kulturních událostí, územního vývoje a plánování.

V naší době, kdy, díky možnosti digitálního zprostředkování obsahu, produkce kultury dramaticky roste, je ovlivněna i samotná podstata kulturního dědictví. Objevují se nové formy jeho vytváření, ochrany a šíření v digitálním i ve fyzickém prostoru. Klíčovou roli ve vztahu ke kulturnímu dědictví dnes hrají komunity, přičemž tento trend bude v budoucnu ještě posilovat.

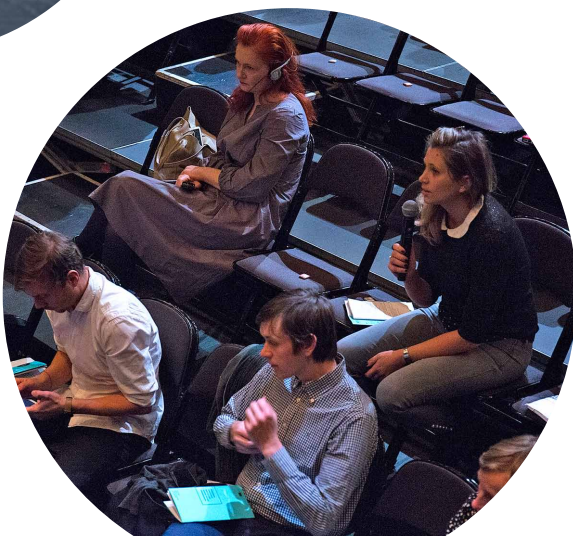

Ve své přednášce autor představil tři základní režimy, ve kterých se kultura a kulturní dědictví jako sociálně-ekonomická hodnota v dějinách lidstva pohybuje, a ukázal, jak se v nich mění jeho dostupnost, způsob využití a velikost publika. Načrtnul novou roli muzea jako platformy pro spoluúčast na tvorbě kulturního obsahu. Zdůraznil, že při správném přístupu může kulturní dědictví přinést nečekané sociálně-ekonomické hodnoty.

Na závěr přednášky upozornil na soubor opatření Evropské komise, který je deklarovaný v dokumentu *Nová agenda pro kulturu*, který je podle Saccových slov současným nejprogresivnějším dokumentem zabývajícím se kulturou. Dokument zdůrazňuje význam participace publika na tvorbě nového kulturního obsahu, která potom zasahuje nové, nečekané sféry života, včetně například oblasti zdraví a duševní pohody.

Diskuse:

Na otázku z publika, které muzeum považuje za příklad správného přístupu ke kulturnímu dědictví z hlediska komunitního rozměru tvorby, uvedl Sacco Rijksmuseum v Amsterdamu, které zdarma poskytuje digitální verze uměleckých děl ze svých sbírek v nejvyšší kvalitě k dalšímu použití a jakékoliv manipulaci – s cílem vytváření nového obsahu, který může vzbudit zájem o samotnou sbírku muzea.

PANEL 1

Tématem prvního panelu konference, kterého se účastnili představitelé různých kulturních institucí, byly dvě otázky: **Pro koho pečujeme o kulturní dědictví** a **Co mohou paměťové instituce nabídnout společnosti**. Muzea, knihovny a archivy disponují unikátním bohatstvím, ve svých sbírkách a fondech shromažďují a pečují o obrovské množství děl a informací. Jakým způsobem je možné aktualizovat „staré“ informace pro nové produkty, služby, zážitky či reagovat na naléhavá celospolečenská témata, aby odkaz minulosti nebyl zapomenut a žil i dnes? Reflektují paměťové instituce dostatečně současný stav a změny ve společnosti? Znají své cílové skupiny a dokážou je efektivně oslovovat? Jak a s kterými partnery (umělci, veřejná správa, školy, podnikatelé) spolupracovat, aby taková činnost měla co nejširší dopad?

Iva Knobloch a Radim Vondráček, kurátoři Uměleckoprůmyslového musea v Praze, vystoupili s příspěvkem **Muzealizace minulosti a současnosti**. Radim Vondráček připomněl, že muzealizace není v rozporu s aktuálností a participací publika na využívání kulturního dědictví. Umělecká díla nám zpřítomňují minulost, přičemž musí být neustále ožívována. Iva Knobloch podtrhla tradiční spojení muzea s praxí a průmyslem a zdůraznila, že muzeum i dnes zůstává zdrojem inspirace a inovačním inkubátorem pro umělce i nové technologie. Oznámila také, že se UPM od 1. ledna 2019 stane domovem nového Design Centra.

Kateřina Slavíková a Ivo Janoušek z Městského divadla Český Krumlov, které je provozovatelem nově zrekonstruovaného areálu Kláštery Český Krumlov, nazvali svůj příspěvek **Využití památky pro rozvoj kultury a vzdělávání v regionu** a představili zajímavou koncepci využití kulturní památky, která je určitým návratem k původnímu účelu objektu, ale jiným, novým způsobem. Divadlo – jako netradiční provozovatel kulturní památky – připravuje v prostorách klášterů unikátní zážitkové a vzdělávací programy s využitím některých divadelních postupů a prvků, kurzy tradičních řemesel v dílnách apod. Svou činnost zaměřuje na obyvatele města, kteří jsou z centra svého města vytlačováni zástupci turistů a chybí jim prostor pro společenské a kulturní vyžití. Cílovou skupinou jsou tedy místní rodiny a školy, vstup do klášterů mají zdarma. Zájem o programy je velký – roční návštěvnost dosahuje až 70 000 lidí. Na závěr příspěvku si Kateřina Slavíková v souvislosti s rekonstrukcí areálu postěžovala na fakt, že v ČR máme jeden z nejkomplicovanějších způsobů zadávání veřejných zakázek.

V dalším příspěvku **Laterna magika jako archiv: Aktualizace a dekonstrukce** představila filmová historička a publicistka Lucie Česálková z Národního filmového archivu projekt spojený s kulturním dědictvím multimediálního divadla Laterna magika, jehož cílem je aktualizace představení Laterny magiky prostřednictvím rekonstrukce posunuté do současné digitální doby. Ve spolupráci historiků, archivářů, informatiků a umělců zároveň vznikne nové dílo.

Scénograf a kurátor Tomáš Žižka představil svůj **Pilotní program pro mediátorství**, jehož základem jsou muzea nového typu – tzv. interpretační centra, která by se měla zabývat komunikací významu a smyslu historického a kulturního dědictví různými tvůrčími způsoby. V roli mediátorů takové komunikace by měli být autorské tvůrčí osobnosti, které mají schopnost vnímat realitu jiným pohledem než běžný člověk.

Diskuse:

Otázka z publika adresovaná všem účastníkům panelu se ptala na motivaci, proč přistupovat ke kulturnímu dědictví novým, jiným způsobem.

Pro Lucii Česálkovou bylo motivací hlavně to, že jí práce na projektu velice baví a jako častou překážku uvedla problémy s autorským právem, Kateřina Slavíková zdůraznila, jak je důležité, aby lidé ve věcech, které dělají, viděli smysl, aby měli pro svou práci dost volnosti a prostoru a aby se jim v týmu líbilo pracovat. Radim Vondráček z UPM dodal, že je důležité vnímat předměty, které chceme prezentovat, mít k nim opravdovou citlivost, což může na tyto předměty přinést nový úhel pohledu. Tomáš Žižka připomněl, že je vždy důležité ptát se po smyslu – v ČR máme obrovské množství muzeí, ale chybí interpretační centra. Moderátor Saša Michailidis nakonec konstatoval, že nám v ČR chybí zákon o příspěvkových organizacích, na čemž se všichni přítomní shodli.

PANEL 2

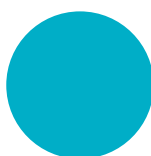
Ve druhém panelu konference, který moderoval Pier Luigi Sacco, představili své projekty tři zahraniční hosté.

Thomas Aigner, ředitel Archivů diecéze St. Pölten v Rakousku a prezident asociace ICARUS, vystoupil s příspěvkem **Big Data v archivech – příležitost pro společnost, ekonomiku a výzkum**. Příklad dnešní doby – co se týká tzv. big data – k době kamenné a zdůraznil, že před námi stojí mnoho úkolů spojených s digitalizováním minulosti, technologiemi, které by umožnily například transformovat text psaný rukou.

Seznámil publikum s činností mezinárodní asociace ICARUS (Mezinárodní centrum pro archivní výzkum), která podporuje digitalizaci a otevřený přístup k datům, který byl v minulosti omezený pouze na odborníky. Tento velký mezinárodní projekt, do kterého je zapojených 180 archivů v Evropě (z českých institucí je jeho členem například Národní archiv), USA a Kanadě, má za cíl řešit různé výzvy, které přináší dnešní digitální doba. Kromě jiného projekt pomáhá zachovávat a prostřednictvím speciálních webových stránek zpřístupňovat veřejnosti historické dokumenty – od středověkých listin až po soukromé historické materiály a fotografie.

Autorem dalšího příspěvku **Návštěvníci na prvním místě! Nové nástroje a jazyky pro muzea v digitální éře** byl Ludovico Solima, který se teoreticky i prakticky zabývá tématy spojenými s marketingem muzeí a aplikací nových technologií v kulturním sektoru. Pro rozvoj publika je podle jeho přesvědčení nezbytné experimentovat s novými komunikačními nástroji a jazyky. Jako příklad uvedl Národní archeologické muzeum v Neapoli, kterému přinesla velký úspěch a mezinárodní publicitu videohra *Otec a syn* inspirovaná díly ze sbírek muzea.

S příspěvkem **Když všichni nemohou „být v obraze“** vystoupila Viviana Checchia, která je kurátorkou práce s veřejností v Centre for Contemporary Arts v Glasgow. Její příspěvek se zaměřil na definici občanské aktivity, jak je rozvíjena v rámci této instituce. Představila historii této ikonické budovy, která byla v 70. letech společenským centrem pro nejrůznější aktivity, později se stala Centrem současného umění a dnes funguje novým způsobem – kdokoli si v ní může pronajmout jednu z místností na jakoukoli aktivitu, která ani nemusí být spojena s kulturou nebo uměním. Tím se přímo v budově centra ukazuje, o co všechno je ve městě zájem. Jedním z výstupů aktivit Centra je mezinárodní kuchařka, která vznikla z pořádaných kuchařských workshopů.

PANEL S UMĚLCI

Posledním odpoledním bodem programu konference byl panel s umělci na téma **Jaký je vztah kulturního dědictví a současného umění**, který moderovala dokumentaristka Andrea Culková.

Kulturní dědictví a současné umění jsou často vnímány jako dva oddělené světy. Na úřadech mají samostatná oddělení i rozpočty, pracovníci paměťových institucí stejně jako umělci na sebe navzájem mnohdy hledí s nepochopením a nedůvěrou. Jak se samotným umělcům tvoří ve světě kulturního dědictví? Inspirují se minulostí? Využívají sbírky a fondy paměťových institucí? Nacházejí ve své tvorbě nové koncepty či metody? A jak umělecká díla inspirovaná kulturním dědictvím přijímá veřejnost? Pět příspěvků se dotýkalo různých hledisek tohoto vztahu.

Projekt **UNESCO? UNES-TO** Kateřiny Šedé, české umělkyně, která se ve své práci zaměřuje na sociálně laděné experimenty, jež mají za cíl vyvést zúčastněné ze zažitých stereotypů nebo ze sociální izolace, se zaměřuje na turismus a vysídlování center měst zapsaných na seznamu UNESCO. Inspirací byl její starší projekt, ve kterém se zaměřila na brněnský Bronx. Zjistila, že tato vyloučená lokalita má paradoxně mnoho společných rysů s tak krásným a atraktivním turistickým centrem, jakým je Český Krumlov: obchody a zboží, které nikdo nepotřebuje, domy, ve kterých nikdo nebydlí. Autorka nastínila, jak kulturní dědictví a jeho vnímání ovlivňuje normální život a aktivity, které jsou s ním běžně spojené. V Českém Krumlově se svým projektem snažila uměle oživit centrum města, přičemž narážela na velké nepochopení zejména ze strany místních obyvatel. Výsledky projektu teprve čekají na zpracování.

Jiří Honzík, divadelní režisér a dramaturg, který se zabývá autorským divadlem ve veřejném prostoru, inscenováním reality a participativním divadlem, představil svůj projekt **Schauspiel, prožitek z minulosti**, ve kterém pracuje s rekonstrukcí života jedné skutečné rodiny německých Židů v reálném prostředí. Podařilo se mu věrně přiblížit atmosféru doby a nechat ji pocítit i divákům, kteří „vpluli“ do života této rodiny, byli pozváni ke stolu a v projektu hráli aktivní roli.

Designérka Nastassia Aleinikava nazvala svůj příspěvek **Kulturní dědictví: škola, zdroj a zábava**. Kulturní dědictví vnímá umělkyně jako nekonečný zdroj inspirace a zábavy. Ve své práci se snaží přenést atmosféru doby nebo určitého žánru do současnosti. Známá je její kolekce brýlí inspirovaná sportem nebo žánrem sci-fi.

Spisovatelka a scénáristka Tereza Brdečková, která se ve své filmové a televizní tvorbě opakovaně zabývá portréty umělců a historických osobností, ve svém příspěvku **Pátrání po Jiřím Trnkovi** kritizuje konzervativní a nevstřícný postoj některých institucí k zpřístupnění výtvarných a audiovizuálních děl tvůrcům filmů. Otevřený přístup k originálům podle ní umožňuje postihnout podstatu a duši konkrétního díla.

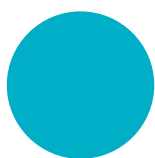

Slovenský výtvarný umělec Tomáš Džadoň se ve svém příspěvku **Vůle k tradici** zaměřil na nutnost zabývat se v přítomnosti minulostí, jakkoli nám je nepříjemná. Představil jeden ze svých provokativních projektů nazvaný *Památník lidové architektury*, který spočíval v postavení tří slovenských dřevěnic na střechu paneláku v Košicích a v následném zkoumání reakcí okolí.

Diskuse:

Diskuse, kterou vyvolal zejména příspěvek Terezy Brdečkové, se točila hlavně kolem kulturních institucí, které nejsou dostatečně pružné a vstřícné k umělcům a jejich někdy netradičním požadavkům. Tereza Brdečková se domnívá, že by se kulturní a paměťové instituce měly stát přirozenými partnery projektů a nepožadovat už za přístup ke kulturnímu dědictví finanční kompenzaci. Andrea Culková vyjádřila názor, že je v tomto ohledu důležitá i společenská objednávka. Zatím v současné společnosti působí umělci spíše jako obrazoborci. Jiří Honzík je toho názoru, že povzbudit potřebují i samotné kulturní instituce, které prožívají těžkou dobu a které máme podporovat, nikoli jim jen nakládat nové úkoly. Nastassia Aleinikava považuje situaci v jejím rodném Bělorusku za nesrovnatelně těžší než u nás.

Na závěr dala Andrea Culková všem účastníkům panelu úkol představit si, jak by mohlo vypadat jejich osobní muzeum. S nejpodnětější nápadem přišel Jiří Honzík, který si představuje virtuální pobyt návštěvníka muzea v myšlenkách Jiřího Honzírka, rekonstrukci libovolné části jeho života až do přítomného momentu v Divadle Archa, který je už také zaznamenaný na různých médiích, a proto ho lze reprodukovat.

STŘED ZÁJMU

PUBLIKUM KULTURNÍHO DĚDICTVÍ

Posledním bodem celodenního programu věnovaného kulturnímu dědictví byla prezentace dvanácti českých projektů vybraných na základě otevřené výzvy v rámci už 4. ročníku akce Střed zájmu: PUBLIKUM. Tentokrát se týkala kulturního dědictví a představila tučet inspirativních příkladů práce s publikem.

Projekty

1. 8smička: Továrna na sukno i zóna pro umění, Nadační fond 8smička
2. Já kořen mediátor, Mamapapa
3. Jak prezentovat kulturní hodnotu památek před jejich obnovou?, Státní zámek Vimperk
4. Národní JINAK, Národní divadlo
5. Naše Betyňka – sv. Alžběta Uherská Durynská, Spolek pro obnovu kostela v Horní Řasnici
6. Némé filmy s DJ sety, Národní filmový archiv
7. Paměť národa a vzdělávání, Post Bellum
8. V knihovně jako doma, Městská knihovna Dobříš
9. Vyšehrátka – Interaktivní divadelní bojovka, Studio Damúza
10. Vzdělávat prostřednictvím smyslů a emocí, Muzeum nové generace, Zámek Žďár
11. Zahrada stokrát jinak, Metodické centrum zahradní kultury, NPÚ, Kroměříž
12. Zauhlovačka, ZAUHLOVAČKA – AvantgArt

Vítězným projektem večera se stal projekt **Jak prezentovat památky před jejich obnovou?** spojený se státním zámek Vimperk, který je v značně zdevastovaném stavu a bez jediného kousku mobiliáře. Projekt se snaží odpovědět na otázku, jak přesvědčit návštěvníka, že kulturní hodnota našich hradů a zámků se neskrývá v uměle instalovaných interiérových expozicích.

Text: Denisa Štrbová
Fotografie: Adéla Vosičková

**KANCELÁŘ
KREATIVNÍ EVROPA
KULTURA**

Celetná 17, 110 00 Praha 1
T 224 809 118–119, 134
E kultura@kreativnievropa.cz

**KANCELÁŘ
KREATIVNÍ EVROPA
MEDIA**

Národní 28, 110 00 Praha 1
T 221 105 209–210, 303
E media@kreativnievropa.cz

**SEKCE PRO KULTURNÍ DĚDICTVÍ
NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV**

Valdštejnské náměstí 162, 118 01 Praha

www.kreativnievropa.cz

Výstupy z obou akcí najdete na

<https://www.kreativnievropa.cz/prace-s-publikem/>

**Kreativní
Evropa**